

- VII. yüzyılda Hz. Muhammed (sav) tarafından temelleri atılan İslam kültür ve medeniyeti; **Dört Halife, Emevî Devleti** ve **Abbâsî Devleti** dönemindeki fetih hareketleriyle geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. İslam kültür ve medeniyeti insanlığın ortak mirasına birçok alanda önemli katkılar sağlamıştır.
- **H. Muhammed (sav) 571 yılında Mekke'de doğdu**, çocukluğunu ve gençliğini burada geçirdi.
- İslamiyet'ten önce Arap yarımadasında **Cahiliye Dönemi** yaşanmaktaydı. Hz. Muhammed (sav) bu dönemdeki kötü uygulamalardan rahatsız olup sık sık **Hira Mağarası**'na giderdi. Burada yalnız kalır, derin düşüncelere daldı. Kendisine ilk vahiy, **610 yılında** bu mağarada gönderildi. Hz. Muhammed (sav) İslamiyet'i ilk olarak yakın çevresine tanıttı ve İslamiyet, Mekke'de yayılmaya başladı.
- İslam'ın emirlerinden rahatsız olan ve çıkarları zedelenen Mekkeli müşriklerin bu yeni dinin yayılmasına tepki göstererek Müslümanlara baskı ve şiddet uygulamaya başladılar. Zor durumda kalan **Müslümanlar, Mekke'den Medine'ye göç etmek zorunda kaldılar**. İslam tarihinde, 622 yılında gerçekleşen bu göç hareketine **Hicret** adı verilir.
- Hicretin ardından Medine'de Hz. Muhammed'in (sav) liderliğinde **İslam Devleti** kuruldu ve Müslümanlar siyasi olarak güçlenmeye başladı.
- Hicretten sonra Mekkeli müşriklerin Müslümanlara karşı düşmanca hareketleri sebebiyle Hz. Muhammed (sav) Dönemi'nde üç savaş yapıldı. Bunlar **Bedir (624), Uhud (625) ve Hendek (627) savaşlarıdır**.
- 628 yılında Mekkeli müşrikler ile Müslümanlar arasında **Hudeybiye Antlaşması** imzalandı.
- Hudeybiye Antlaşması müşrikler tarafından bozulunca **630 yılında Mekke fethedildi ve Kâbe, putlardan temizlendi**.
- Hz. Muhammed (sav), 632 yılında hac görevini yerine getirerek **Veda Hutbesi** olarak bilinen konuşmasını yaptı. Veda Hutbesi'nde İslam dininin temel ilkelerini özetledi ve insan haklarına vurgu yaptı.
- Hac vazifesini tamamladıktan sonra Medine'ye dönen Hz. Muhammed (sav), aynı yıl burada vefat etti.
- Hz. Muhammed'in (632) vefat etmesinin ardından Müslümanların ileri gelenlerinin katılımıyla devlet başkanını belirlemek için bir toplantı gerçekleştirildi.
- Yapılan toplantıda **H. Ebu Bekir**, Müslümanların ilk halifesi seçildi. Hz. Ebu Bekir ile başlayan daha sonra Hz. Ömer, Hz. Osman ile devam eden ve Hz. Ali'nin vefatı ile sona eren döneme **Dört Halife Dönemi** denir.
- **Dört Halife Dönemi'nde Irak, İran, Horasan, Azerbaycan, Suriye, Filistin, Mısır, Kıbrıs Adası gibi yerler fethedildi**. Gerçekleştirilen fetihler sayesinde İslam kültür ve medeniyeti geniş bir coğrafyaya yayılma imkânı buldu.
- Dört Halife Dönemi'nin sona ermesiyle Şam Valisi **Muaviye, merkezi Şam olan Emevî Devleti'ni kurdu**.
- Muaviye, oğlu Yezid'i kendisinden sonra halife tayin etti ve böylece **halifelik babadan oğula geçerek saltanata dönüştü**. Bu dönemde İspanya (Endülüs) ve Kuzey Afrika, Müslümanların eline geçti.
- **Emevîler Dönemi'nde Arap olmayan Müslümanlara mevali** (azatlı köle/yan köle) **denmiştir**. Emevîler, Arap olan Müslümanları mevaliden üstün görmüştür.

- Arap milliyetçiliğini pekiştiren bu düşünce biçimi İslamiyet'in yayılmasını yavaşlattığı gibi devletin yıkılışını hızlandırmıştır.
- **Emevî Devleti'nin yıkılmasıyla yerine Ebu-l Abbas tarafından Abbâsî Devleti kuruldu.**
- Abbâsîler, devletin başkentini Şam'dan Bağdat'a taşıdı. Emevîlerin uyguladığı mevali politikasına son vererek Arap Müslümanlar ile mevali arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırdı. Bu durum, başta Türkler olmak üzere çeşitli milletlerin İslamiyet'i kabul etmesini hızlandırmıştır.
- Abbâsî Devleti'nin kurulmasıyla Emevî ailesinin üyeleri İspanya'ya geçerek bölgede Endülüs Emevî Devleti'ni kurdu. Bu devlet Avrupa'yı eğitim, bilim, teknoloji alanlarında etkiledi.
- **1258 yılında Moğollar, Bağdat'ı işgal ederek Abbâsî Devleti'ne son verdi.** Bu işgal sonucunda kütüphaneler yıkıldı, kitaplar yakıldı ve Dicle Nehri'ne atıldı. Bu durum, İslam medeniyetinin gelişimine zarar verdi.

HZ. MUHAMMED (SAV) DÖNEMİ (622-632)

- Hicretten sonra Medine'de İslamiyet'in ilk ibadethanelerinden biri olan **Mescid-i Nebevî** inşa edilmiştir. Hz. Muhammed (sav) dâhil olmak üzere bu mescidin inşasında ensar ve muhacir birlikte çalışmıştır. Bu durum Müslümanların kaynaşmasına, aralarında birlik ve beraberlik oluşmasına katkı sağlamıştır.
- Mescid-i Nebî'nin arkasına küçük bir **suffe** yapılmıştır ki, burası kimsesiz Müslümanların barındıkları ve aynı zamanda ilimle meşgul oldukları bir yerdi. Hz. Peygamber mescidine bitişik suffede öğretmenler görevlendirmişti. Bu öğretmenler suffe

talebelerine Kur'ân, yazı ve hikmet öğretiyorlardı.

- **Küttâb**, çocuklara ilk dinî eğitimin verildiği bir mekân olarak Hz. Peygamber döneminden itibaren işlev gören bir eğitim kurumudur. Hem okuma yazma öğretilen hem de dinî eğitim verilen bu kurumlar Batı dillerinde "**Kur'ân okulu**" şeklinde isimlendirilmiştir.
- Hz. Muhammed (sav), Müslümanların okuma ve yazmayı öğrenebilmeleri için her fırsatı değerlendirmiştir. Örneğin **Bedir Savaşı'nda esir alınan Mekke'li müşriklerden okuma yazma bilenler, on Müslümana okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılmıştır.**
- İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinin ardından, şehirde yaşayan farklı etnik ve dini unsurlar arasında bir hukuki zemin oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu ihtiyaç **Medine Vesikası** ile karşılanmıştır.
- Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasındaki çatışmaları çözmeyi ve şehrin sakinleri arasında karşılıklı hakları belirlemeyi amaçlayan **Medine Vesikası**, kimi düşünürler tarafından da insanlık tarihinin ilk yazılı anayasası olarak tanımlanmıştır.
- İslamiyet, hastalıkların tedavisine büyük önem vermiştir. Hz. Muhammed (sav); insanlara tedavi olmalarını tavsiye etmiş, çeşitli tedavi yöntemleri önermiş ve hastalandığı zaman kendisi de hekimlere görünmüştür. Onun tedavi konusundaki sözleri **Tıbb-ı Nebevî** olarak adlandırılmıştır. Hz. Muhammed (sav), Mescid-i Nebevî'yi topluma sağlık hizmetlerini sunmak için de kullanmıştır. Örneğin Hendek Savaşı'nda yaralananların tedavisi için Mescid-i Nebevî'nin bahçesine bir çadır kurulmuştur

DÖRT HALİFE DÖNEMİ (632-661)

- Hz. Muhammed Dönemi'nde (sav) temelleri atılan İslam kültür ve medeniyeti Dört Halife Dönemi'nde gerçekleştirilen faaliyetlerle gelişmeye devam etti. İslam Devleti'nin idari, ekonomik, askerî ve hukuki açıdan kurumsallaşması sağlandı.
- Kur'an'ın muhâfazasına yönelik Müslüman dünyada hâkim olan kanaat, '**Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber döneminde yazıldığı**, ilk halife Hz. Ebû Bekir döneminde bir araya getirilmek suretiyle iki kapak arasına alındığı ve üçüncü halife Hz. Osman döneminde de çoğaltılarak günümüze kadar intikal ettirildiği' şeklindedir.
- Kurulan İslam şehirlerinin çekirdeğini teşkil eden en önemli fizikî unsurlar "**camî**" ve "**dâru'l-imâre**"dir. Bu iki yapıdan özellikle cami, her zaman şehir çekirdeğinde yer almasından dolayı, şehir merkezini belirleyen en önemli unsur olmuştur. Ayrıca **divan, beytülmal, emirlik hamamı, hapishane ve mezarlık** gibi unsurlar da şehir bünyesinde yer almışlardır.
- Hz. Ömer'in talimatı ile Küfe, Basra ve Fustat (Kahire) şehirleri kurulmuştur. Kurulan bu şehirlere, mevcut şehirlerin yönetim tarzında olduğu gibi; **vali, katib, divan katibi, kadı ve askerlikten, güvenlik, vergiden ve maliyeden sorumlu memurlar tayin etmiştir.**
- Onun dönemimin diğer önemli olayları ise **Hicri takvimin kabul edilmesi ve divan teşkilatının kurulmasıdır.**
- Hicri takvimin başlangıcında, Hz. Muhammed'in (sav) hicret tarihi olan 622 yılı esas alınmıştır. Hz. Ömer, halife olduğunda devletin kurumsallaşması için çalışmaları hızlandırmıştır. Açıklık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet göstermek için ilk

yaptığı icraatlardan birisi **beytülmal teşkilatını** kurmak olmuştur.

- **Hz. Ali, eğitime, bilime ve bilimsel çalışmalara büyük önem vermiş; İslam kültür ve medeniyetine önemli katkılarda bulunmuştur.** Açtığı okullara öğretmenler görevlendirmiş, kendisi de bu okullarda derslere katılmıştır. "İlim bayrağımdır, nereye gitsem benimledir." sözü, onun ilme ve eğitime verdiği önemi açıkça göstermektedir.
- Müslümanlar, Hz. Muhammed (sav) hayattayken herhangi bir sorunla karşılaştıklarında onun görüşlerine göre hareket etmiştir.
- Ancak vefatından sonra ortaya çıkan sorunlara çözüm arayışı, hadislerin belirlenip bir araya getirilmesi ihtiyacını doğurmuş ve Müslümanları bazı bilimsel çalışmalara yöneltmiştir. Bu sebeple **kıraat, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm** gibi ayrı dinî bilim dalları ortaya çıkmıştır.

EMEVLER DÖNEMİ (661-750)

- Emevîler Dönemi'nde dinî bilimlerin yanı sıra pozitif ve sosyal bilimlerde de çalışmalar yapıldı. Başta felsefe olmak üzere **astronomi, matematik, tıp, kimya** gibi bilimlere ait eserler Arapçaya çevrildi. Böylece Müslümanlar, ulaştıkları bilimsel birikimi daha da geliştirerek ortak bilim mirasına katkı sağladı.
- Bu dönemde eğitim ve öğretim faaliyetlerinde önemli gelişmeler yaşandı. Ülkede bulunan kütüphanelerin sayısı artındı.
- Büyük camiler, mescitler, âlimlerin evleri ve saraylar önemli ilim kurumları hâline geldi. **Emeviyye Camii** (Şam) bu kurumlara en iyi örneklerdendir.
- **Abdûlmelik** devrinin en önemli icraatlarından birisi müstakil **İslâm paralarının bastırılmasıdır.** Para reformuyla, Abdûlmelik bütün İslâm toplumunda kültürel ve siyasi bir bağ

oluşturmaya yönelik büyük bir adım atmıştır.

- Abdülmelik para reformunu gerçekleştirdikten sonra yine bununla bağlantılı olarak divânların Arapçalaştırılması hareketine girişmiş ve Abdülmelik'in reformuyla böylece Arapça bürokrasi dili haline getirilmiştir. Artık **Arapça devletin resmi dili oldu.**
- Kitaplar sadece içindeki bilgiler sebebi ile değil, yazı stili, cildi, süslemeleri ile de İslam medeniyetinde özel bir yer kaplamıştır. Kültür ile sanatın tarih potasında harmanlandığı alanlardan biri olan kitap sanatlarından, **hüsnu hat, tezhib, cilt sanatı** Müslümanların ilgi duyduğu sanatlar arasında yer almıştır.
- **Arap hattıyla, noktasız ve harekesiz olarak yazılmış ilk eser Kur'an-ı Kerim'dir.** Arap yazısı Emeviler döneminde Şam'da gelişmeye başlamış ve süratli yazılabilen meşk (öğretmenin aynısını yazmaları için öğrencilere verdiği yazı örneği) tarzından zaman içerisinde yeni tarzlar ortaya çıkmıştır.
- Bugünkü Batı medeniyetinin ilerlemesini sağlayan sebeplerden biri de Müslümanların Endülüs'teki (İspanya) faaliyetleridir. **Endülüs Emevi Devleti, kurulduğu coğrafya itibarıyla Batı medeniyetini etkileme imkânına sahip olmuştur.** Endülüs Emevîleri yaptıkları çalışmalarla bilim, sanat, mimari gibi alanlarda insanlığın ortak mirasına katkıda bulunmuşlardır.
- Örneğin **Müslümanlardan kâğıt kullanımının öğrenilmesi, Batı toplumunu aydınlatacak olan bilginin hızlı yayılmasına zemin hazırlamıştır.** Arapça bazı kelimelerin İspanyolcaya geçmesinde Endülüs Emevîleri etkili olmuştur.

- İspanya'da kurulan Endülüs Emevî Devleti Arap toplumunun altın çağını yaşadığı ve önemli bilimsel gelişmelerin meydana geldiği bir zaman dilimi olmuştur. Bu dönemde farklı toplumlarla bir arada yaşayan Endülüs Arapları çeşitli kültürlerle birlikte yaşamış ve kültürler arası etkileşim meydana gelmiştir. Bu etkileşim bilim alanında da kendini göstermiştir.
- Bu dönemde **kütüphaneler kurulmuştur.** Bu kütüphanelerde çeviri faaliyetleri hız kazanmıştır. Endülüs'te bilim adamlarınca yapılan çeviriler neticesinde farklı bilimsel birikimlerin bir araya gelmesiyle kültürler harmanlanarak kendine özgü entelektüel bir yapı meydana gelmiştir.
- Endülüs Emevîleri devrinde kurulan kütüphaneler sayesinde bilim adamları ihtiyaç duydukları eserlere kolay bir şekilde ulaşma imkânı bulmuşlardır.
- İspanya'da 781 yıl süren İslâm hâkimiyetinin mümessili sanat eserleri, bugün İslâm sanatı için olduğu kadar dünya sanatı için de büyük önem taşırlar. Günümüze gelebilen pek az sayıdaki örneğine rağmen Endülüs'ten geriye kalan mimari eserler, plastik sanat eserleri ve çeşitli sanat alanlarına ait küçük boyutlu, fakat büyük hünerle meydana getirilmiş olan eserler, eşsiz nitelikleriyle Endülüs'ün üstün kültür ve düşünce hayatındaki erişilmez doruğu yansıtan bir güzelliği ve görkemi sergilemektedir.
- Bu devir mimarisinin İspanya'da bıraktığı en öneml ve en ünlü bina, hiç şüphesiz bütün dünya camileri içinde de müstesna bir yere sahip olan **Kurtuba Ulucamii'**dir
- Kurtuba Ulu Camii, UNESCO tarafından 1984 yılında Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir.

ABBÂSÎLER (750-1258)

- Fetihler sebebiyle çok geniş bir sahaya yayılan Müslümanlar Eski Yunan, İran ve kısmen de Hint kültürüyle temasları sonucu, antik dünyanın ilmî ve felsefi eserlerini Arapçaya çevirmişlerdir.
- Emevîler Dönemi'nde başlayan bu faaliyetler Abbâsîler Dönemi'nde genişleyerek cebir, geometri gibi alanlar da içine almıştır. **Müslümanlar sadece antik dünyanın eserlerini tercüme etmekle kalmamış ayrıca hem dinî hem de pozitif ilimler sahasında değerli eserler yazmışlardır.** Bu eserler İspanya aracılığıyla Avrupa'ya geçerek Avrupa'yı etkilemiştir.
- İbn-i Sina'nın yazdığı **el-Kânûn f't-Tıbb** (Tıbbın Kanunu) adlı kitap, Abbâsîler Dönemi'nden itibaren uzun yıllar Batı'da ders kitabı olarak okutulmuştur.
- Bilim tarihinin gelişim duraklarından biri olan **Beytülhikme** akademisi uzun yıllar boyunca bilimsel faaliyetlerin merkezi konumunda olmuştur.
- Bağdat'ta kurulmuş olan Beytülhikme'de özellikle Hint, Helen ve Yunan bilimine ait eserler tercüme edilerek kadim bilgiler geliştirilmiş, bilimsel çalışmalar daha ileriye taşınmıştır.**
- Farklı etnik ve dini kökenlere ait düşüncelerin de kayda değer görülerek, zamanın şartları çerçevesinde bilimsel bilgi üretebilme gayesiyle çalışılan **Beytülhikme'de dünyanın değişik coğrafyalarından bilginler buluşmuşlardır.** Beytülhikme'de toplanan bilginler matematikten felsefeye, tıptan ilâhiyata, geometriden şiire, hayatın tüm alanlarındaki konular ile ilgili bilimsel çalışmalar yapmışlardır. Günümüz bilimlerinin temeli bu çalışmalar ile atılmıştır.

- Abbâsî Halifesi Mu'tasım, Bağdat'ın yaklaşık 100 km kuzeyinde Samerra şehrini kurdu.** Samerra'nın mükemmel planı, cami ve saraylarının mimari özellikleri; İslam medeniyetinin ihtişamını, o dönemde dünyanın en güçlü devletlerinden biri olan Abbâsîlerin zenginliğini ve sanata verdikleri değeri yansıtır.
- Samerra'da inşa edilen Samerra Câmiu'l-Kebîr (Samerra Ulu Camii), Abbâsî Dönemi'nin en önemli eserlerinden biridir. Bugün bu camiden geriye sadece iç surları ile meşhur sarmal şekilli minaresi kalmıştır.
- İslam dünyasında bayramlar başta olmak üzere özel gün ve geceler ayrı bir öneme sahiptir.** Abbâsîler Dönemi'nde Bağdat, Kudüs, Şam gibi büyük şehirlerde Ramazan ve Kurban bayramları son derece coşkulu törenlerle kutlanmıştır. Bayram gecelerinde çeşitli şehirlerde fener alayları düzenlenmiş, kıyılarda kandiller yakılmış ve hilâfet sarayı ışıqlarla donatılmıştır.
- Özellikle VII. ve XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti insanlığın ortak mirasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu yüzyıllar arasında Avrupa ve Asya'daki medeni ve gelişmiş şehirlerin çoğu İslam devleti sınırları içerisinde yer almıştır. Bu şehirlerde İslam medeniyetinin bilim, sanat, mimari gibi alanlarda insanlığın ortak mirasına katkılarını yansıtan önemli eserler üretmişlerdir.
- Kültürel miras;** bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir. Toplamların hafızası olan kültürel miras, geçmişle bugün arasında bir köprü görevi görmektedir. Yaşanan kültüre bir temel oluşturan kültürel miras, geleceğin şekillendirilmesinde yol gösterici olmaktadır.

- **Her millet dünya kültürünü kendi kültürüyle zenginleştirmektedir.** Bu sebeple kültürel miras öğeleri insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedir. Bütün milletler tarafından korunması gereken ortak mirasın zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında bireylerin çevresine, millî ve manevi değerlerine saygı duymaları gerekmektedir.
- **Abbâsîler, İslâm dünyasında dikkat çeken ve iz bırakan bir medeniyetin kurucuları olarak, birçok İslâm devletine tesiri bulunan yenilikler ihdâs etmişlerdir.** Bunlardan birisi olan kâdı'l-kudâtılık (**baş kadı**) kurumunun teşekkülü, devletin adalet teşkilatında önemli bir gelişmedir.
- Özellikle VII. ve XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti insanlığın ortak mirasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu yüzyıllar arasında Avrupa ve Asya'daki medeni ve gelişmiş şehirlerin çoğu İslam devleti sınırları içerisinde yer almıştır. Bu şehirlerde İslam medeniyetinin bilim, sanat, mimari gibi alanlarda insanlığın ortak mirasına katkılarını yansıtan önemli eserler üretilmiştir.
- **Kültürel miras;** bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir. Toplumların hafızası olan kültürel miras, geçmişle bugün arasında bir köprü görevi görmektedir. Yaşanan kültüre bir temel oluşturan kültürel miras, geleceğin şekillendirilmesinde yol gösterici olmaktadır. Her millet dünya kültürünü kendi kültürüyle zenginleştirmektedir. Bu sebeple kültürel miras öğeleri insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedir. Bütün milletler tarafından korunması gereken ortak mirasın zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında bireylerin çevresine, millî ve manevi değerlerine saygı duymaları gerekmektedir.